

Abant Sosyal Bilimler Dergisi
Journal of Abant Social Sciences

2022, 22(2): 917– 923, doi: 10.11616/asbi.1104067

Köle Kız Diya'nın Satış Belgesi Üzerinden Kahire Geniza Koleksiyonu

Cairo Genizah Collection on Sales Document of Slave Girl Diya

Zeynep Güngör¹

Geliş Tarihi (Received): 15.04.2022

Kabul Tarihi (Accepted): 08.06.2022

Yayın Tarihi (Published): 31.07.2022

Öz: Kahire’de Ben Ezra Sinagogunda bulunan Geniza belgeleri Ortaçağ’ın en önemli merkezlerinden biri olan şehrin, 950-1250 yılları arasındaki dönemine ışık tutması bakımından oldukça önemlidir. Koleksiyon içerisinde Yahudilerin özellikle Eyyûbi Devleti’nin hakimiyeti altında yaşadıkları dönemde sosyo-kültürel ve ekonomik durumları ile ilgili çok sayıda belge mevcuttur. Bu çalışmanın amacı Kahire Geniza koleksiyonundan alınan bir belgeden yola çıkılarak Yahudilerin ticaret usullerini ortaya koymaktır. Çalışmamızda 1226 yılında Diya adında bir köle kızın satılmasını gösteren söz konusu belge incelenmiştir. Belgenin dili, tarihlendirilmesi, köle olarak satılan Diya’nın fiyatı, kinyan uygulaması ve satış işlemlerinde vekil tayin etme geleneği gibi detaylar çalışmamızın muhteviyatını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kahire, Geniza, Yahudi, Ticaret, Kinyan

&

Abstract: The Genizah documents found in the Ben Ezra Synagogue in Cairo which was one of the most important centers of the Middle Ages are very important in terms of shedding light on the period between 950-1250 of the city. There are many documents in the collection about the socio-cultural and economic conditions of the Jews, especially during the period when they lived under the rule of the Ayyubid State. The aim of this purpose is to reveal her commercial methods based on a document taken from the Cairo Genizah collection. In our study, was used a sample of a slave sale document from the Genizah collection. Details such as the language of the document, its dating, the price of Diya sold as a slave, the practice of qinyan and the tradition of appointing a proxy in sales transactions constitute the content of our study.

Key Words; Cairo, Genizah, Jewish, Trade, Qinyan

Atıf/Cite as: Güngör, Z. (2022). Köle Kız Diya'nın Satış Belgesi Üzerinden Kahire Geniza Koleksiyonu. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 917 - 923. doi: 10.11616/asbi.1104067

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbi/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2000 – Bolu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Zeynep Güngör, Akdeniz Üniversitesi, zeynepgungormez@akdeniz.edu.tr.

1. Giriş

Geniza belgeleri, iki İskoçyalı araştırmacı tarafından 1896 yılında, Yahudilerin Kahire'deki en eski sinagogları olan Ben Ezra Sinagogu'nda "evrak mezarları" denilen genizalarda bulunmuştur. Evraklar, Cambridge Üniversitesi'ne getirilmiş ve burada Yahudi araştırmacı Solomon Schechter tarafından incelenmiştir. Belgelerin finans işleri Charles Taylor tarafından üstlenilmiş ve böylece belgeler tarihsel kayıtlar olarak akademik bir önem kazanmıştır.

Kelime anlamı olarak "gizlemek", "gömmek" ya da "saklamak" köklerinden türeyen "geniza (גניזת)" kelimesi, gömülen bu yazılı evrakların tümünü ifade etmektedir. Allah'ın adı yazılı olan nesnelere karşı duyulan saygı, ilahi dinlerin tümünde görülürken Yahudilerin bu konudaki hassasiyetleri biraz daha fazladır. Onlar günlük yaşamla ilgili önemsiz karalamalar dahi olsa yazılı belgeleri atmamışlar, uzunca bir süre saklamışlar, en sonunda da genizalara toplu halde gömmüşlerdir. Bu evrak defin işlemi hahamların düzenlediği törenler eşliğinde yapılmıştır. Defin işlemi gerçekleştirilirken amaç bu belgeleri yüzyıllar sonrasına saklamak değildir² elbette ancak Ben Ezra Sinagogu'nun iklim şartlarından dolayı bu belgelerin bozulmadan kalmış olması başta tarih olmak üzere pek çok alanda çalışma yapacak araştırmacılar için fırsat olmuştur diyebiliriz (Olgun, 2013: 13).

Kahire Geniza koleksiyonu muhteşim bakımından 950-1250 yılları arasında yani Fâtîmi Devleti ile Eyyûbi Devleti dönemine ait çok sayıda belgeyi kapsayan önemli bir arşivdir. Belgelerin toplam sayısının 190.000 ve üzeri olabileceği belirtilmiştir. Belgelerin arşiv niteliği taşımadığı söylenir. Bunun nedeni belli bir plan dahilinde oluşturulmamış ve geleceğe saklamak amacıyla yazılmamış olmasıdır. Geniza belgeleri için koleksiyon ifadesi daha uygun görülmüştür. Nitekim Cambridge Üniversitesi başta olmak üzere Geniza belgeleri üzerinde çalışan diğer üniversiteler de koleksiyon ifadesini kullanmayı tercih etmişlerdir. Belgelerden tasnif işlemleri tamamlananlar online erişime açılarak araştırmacıların hizmetine sunulmuştur ve halihazırda çalışmalar devam etmektedir.

Geniza koleksiyonu, dönemin sosyo-kültürel ve ekonomik çalışmalarına kaynaklık edebilecek çeşitli bilgileri içermesi bakımından paha biçilemez bir kaynaktır (Golb, 1958: 19). Çünkü ortaçağın en hareketli coğrafyalarından biri olan Kahire'nin siyasi tarihi ile ilgili kaynaklar mevcutken günlük yaşam dinamikleri noktasında büyük oranda kaynak sıkıntısı yaşanmaktadır. Geniza kayıtlarında bulunan belgelerin türlerini; ticari kayıtlar, mahkeme kayıtları, kişisel mektuplar (Melammed, 2016: 230), her türlü borç-alacak kayıtları, evlilik/boşanma tutanakları, dilekçeler, edebi metinler, hesap cetvelleri, Yahudilerin ticari faaliyetleri ile ilgili çek-senet-kredi belgeleri, dualar, halk hikayeleri, masallar, büyüsel metinler (Uygun, 2016: 355), dinsel metinler (halakha, midraş), muskalar, rüya tabirleri, üzerinde karalama yapılmış kağıtlar, hasta-doktor ilişkileri ve tedaviler, doğum-ölüm kayıtları v.s. olarak sıralayabiliriz. Özetle bu koleksiyon günlük hayatın bütün dinamiklerini bulabileceğimiz zenginliktedir. Üstelik Geniza belgeleri sadece Kahire ile sınırlı değildir. Yahudiler, Endülüs, Sicilya ve Bizans dahil Akdeniz'in her yerindeki aileleri ve dostları ile yazışmalar yaptığından bu coğrafyalardan gelen belgeler de Geniza koleksiyonunda görülebilmektedir (Abulafia, 2012: 300-301). Kişisel yazışmalar dışındaki ticari belgeler de Akdeniz'in belli başlı merkezlerinden gelen veya buralara gönderilenler şeklinde bu koleksiyonda mevcuttur. Bu merkezleri; İskenderiye, Kudüs, Şam, Remle, Trablus, Askalan, Sur, Sayda ve Akka olarak sıralayabiliriz.

Geniza evraklarının dili İbranice ve Arapça³, çoğunlukla da "Judeo-Arabic" adı verilen ve İbrani alfabesi ile Arapça ve İbranice karışık olarak yazılmış metinlerden oluşmaktadır⁴. Makalemizde örnek olarak vereceğimiz metinde de Judeo-Arabic yazım şekli kullanıldığı görülmektedir.

1. Ortaçağ'da Fustat (Kahire) Yahudi Cemaati

Geniza belgelerinin bulunduğu Fustat şehri bugünkü Kahire'nin güneyinde kadim bir şehirdir. 642 yılında Hz. Ömer zamanında komutan Amr b. As tarafından Mısır'ın fethini müteakip Nil nehri

³ Bakınız; Khan G. (1993), *Arabic Legal And Administrative Documents In The Cambridge Genizah Collections*, Cambridge.

⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız; Wagner E.M. (2010), *Linguistic Variety of Judaeo Arabic in Letters from the Cairo Genizah*, Boston.

kıyısında kurulmuş olan (Belâzurî, 2013: 242) şehre Yahudiler "*Mistrayim*" adını vermişlerdir (Tudelalı Benjamin, 2009: 116).

Ben Ezra Sinagogu, 662 yılında Fustat'ta bir Kopt Kilisesi olan Snt. Michael Kilisesinin enkazının Yahudilere satılması neticesinde burada inşa edilmiştir (Kahle, 1959: 3). Ben Ezra Sinagogu tarih boyunca Yahudi cemaatinin merkezi olarak faaliyet göstermiştir (Johnson, 2008: 231). Fustat, Emevilerin hakimiyetine geçtiğinde Mervaniler tarafından yönetilmiştir. Sonraki dönemlerde önce Tolunoğulları sonra da Fâtımiler hakimiyetine giren şehir tüm ortaçağ boyunca mutlak önemini korumuştur. Fâtîmi halifesi el-Mu'azz, onuncu yüzyılın ikinci yarısında Mısır'da yönetimi ele geçirdiğinde Kahire'yi yeniden inşa ettirmiştir. Bu tarihte şehre el-Kahiret'ül-Muazziyeh (القاهرة المعزية) denildiği Venediklilerin kayıtlarında görülmektedir (Worman, 1905: 3).

Eyyûbi ve sonrasında Memlûk hakimiyetinde yaşadıkları dönemde Yahudiler kendi cemaatlerine sıkıca bağlıydılar. Tıp, zanaat ve ticaret alanlarında faaliyet gösteren Yahudilerin en sık görülen meslekleri; boyacılık, tabakçılık, berberlik, kasaplık ve dahi ustalık gerektiren pek çok iş grubu olarak karşımıza çıkmaktadır. Geniza belgeleri incelendiğinde ise Yahudilerin Kahire'de sıklıkla doktorluk mesleğinde etkin oldukları görülmektedir (Goitein, 2015: 73-75).

Ortaçağın en zor ama en kazançlı işlerinden olan ticarete baktığımızda Yahudileri görebiliriz. Yahudilerin ticareti ailelerinden gelen köklü bir gelenek olarak yaptıklarına dair ifadeler mevcuttur. Belli başlı ailelerin ticari emtia üzerinde tekelleştikleri ve bunu çocuklarına ve hatta torunlarına aktardıkları dikkatleri çekmektedir (Gil, 2003: 274). Yahudilerin buldukları toplum nezdinde önemli sayılan ve onları vazgeçilmez kılacak meslekler seçtiklerine dikkat çeken Paul, doktorluk yapmalarının yanı sıra Fustat'ta tıbbi malzeme tedarikini de Yahudiler tarafından yapılan bir ticari faaliyet olarak anlatmaktadır (Johnson, 2008: 251). Yahudilerin bu tercihlerini olası bir göç hareketinde kolayca başka bir ülkede var olabilmeleri için yaptıkları düşünülmektedir.

Fustat Yahudi cemaati, ticari faaliyetlerde sadece alım-satım işlerinde değil aynı zamanda ticaretin diğer aksiyonlarında da söz sahibi olmuştur. Talmud'un izin verdiği ölçüde Müslüman ve Hristiyanlara faizle borç vermişlerdir (Golb, 1958: 25-26). Yahudi kanunları din kardeşinden faiz almayı yasakladığından kendi aralarındaki alacaklarda faiz uygulamamışlar ama diğer dinlerin mensuplarından faiz alarak zenginleşmişlerdir (Cohen, 2013: 139; Worman, 1905: 2). Ödeme yöntemleri genellikle peşin yapıyordu ancak erteleme veya kredi verme gibi uygulamalar da mevcuttu (Gil, 2003: 298-297).

Yahudi tüccarların, alım satım ve lojistik işlerinde ortaklık kurdukları görülür. Bu ortaklıklar bazen dostluk ilişkileri ile yürütülen gayri resmi ortaklıklar şeklinde olurken bazen de "*commenda*"⁵ veya aile şirketleri olarak da yürütülmüştür (Goitein, 1999: 170-175). Yahudilerin alım satım işlerinde çalışmamızda yer verdiğimiz örnek belgede de görüleceği gibi "*vekilik*" müessesesi de mevcuttur. Zengin tüccarlar kendilerine vekiller tayin etmişler ve bunu belgelendirerek vekilleri kendilerinin yerine yetkilendirmişlerdir. Vekilin görevi, satın alınacak veya satılacak emtiayı eksiksiz bir şekilde taşımak ve bedelini tam bir şekilde ödeyerek/alarak tüccara teslim etmektir (Ackerman, 2011b: 653-654).

Fustat Yahudi tüccarlarının dış ticarete de etkin olduklarını, uzun yollar kat ederek seyahat ettiklerini Geniza belgelerinden anlayabilmekteyiz. Şöyle ki Yahudilerin en dikkat çekici simalarından olan Maimonides'in oğlu İbrahim'in el yazısıyla yazdığı bir not ile, bahsi geçen tüccarların Malezya'ya kadar gittiklerinden bahsetmektedir. Yahudi tüccarlar emtia bakımından da oldukça geniş bir yelpazede ürün satmaktadırlar. Örneğin; boyar maddeler, tekstil, ilaç, kıymetli taş, maden, parfüm, kuruyemiş, kağıt, yağ ve baharat gibi emtialar sıralanabilir (Johnson, 2008: 232; Goldberg, 2012: 105-106).

Çalışmamızda kullanılan belge, yukarıda bahsedilen Geniza koleksiyonundan bir parça olup köle satış işlemine ait bir belgedir. Köle ticareti oldukça meşakkatli bir faaliyet (Frenkel, 2017: 158) olmasının yanında geliri yüksek bir emtia olduğu için Yahudilerin bu faaliyet içerisinde olmaları tabiidir (Goitein, 1999: 131). Müslüman yetkililer tarafından köle alım satım işlemi sıkı bir denetime tabi tutulmuştur. Üç

⁵ Taraflardan birinin sermayeyi yatırdığı, diğersinin seyahati yaptığı, satın alma ve pazarlama faaliyetini sürdürdüğü ticari durum.

ilahi din tarafından köle ticareti insanlık dışı olarak görülmüş ve yasaklanmak istenmiş ancak köleler toplumun tartışılmaz bir bileşeni olduğundan bu yasaklamalar uygulanamamıştır. Dini otoriteler tarafından köleleri insan olarak değerli kılacak bazı uygulamalar getirilmiş, köleler kanunlar ve nasihatler ile korunmaya çalışılmıştır. Denetimlerin temelinde de bu koruma kanunları yer almaktadır (Frenkel, 2017: 147-150). Kadın köleler çoğunlukla ev işlerinde çalıştırılmak üzere satın alınmış ve bunlara "wasif" yani "hizmetçi" denilmiştir. Erkekler ise güvelik amacıyla kullanılmak üzere satın alınmıştır (Goitein, 1999: 132).

2.Köle Kız Diya (Ziya)'nın Satış Belgesi

Kahire Geniza koleksiyonundan 1226 yılı tarihli Fustat'ta gerçekleşen köle satışına ait iki adet belge çalışmamız kapsamında incelenecektir. Bunlar; T-S 6J1.7⁶ (T-S 13J4.2⁷) ve Or.1080 J273⁸ olarak numaralandırılmıştır ve uzaktan erişime açıktır. İki adet belge de aynı satış işlemi için hazırlanmıştır. Bunlardan birisi alıcıya, diğeri satıcıya verilmek üzere düzenlenmiştir. Birden fazla kopya yazılması iki tarafı, ileride doğabilecek anlaşmazlıklara karşı koruma amacı taşımaktadır (Ackerman, 2011a: 4-5). Belgenin judeo-arabic metni aşağıdaki gibidir;

Or. 1080 J 273

למא כאן פי יום אלתלתא ראש חדש ניסז דשנת אלפא וחמש מאה ותלתין נאבע שנין לשטרות

בפסטאט מצר'ם דעל נילוס נהרא מותבה רשותיה

דאדוננו נגידנו אברהם הרב הגדול המובהק הנגיד יחיד הדור

ופלאו ירום הודו ויגדל לנצח כבודו חצר אלינא נחן אלשהוד אלכאתמון

באכרה במא יאתי ביאנה פיה אלש'ך אסחק כגק מר ור יצחק הבחור

היקר בר כגק מר ור יהודה הוקן הנכבד ידיע באבן אלמשאט נע

וביל מ ישועה בר הלל ידיע באבן זכר נע וקאל לנא אעלמבם אן בידי

גאריה אסמהא ציא מוולדה אלגנס מסיירה אלי מצר ואמרני אן

אביעהא ואלאן אשהדו עלי אקנו מני קנין שלם בלפט מעכשיו

אנני תסלמת מן מ הלל הוקן היקר בר מר ברכות הוקן הנכבד נע

מן אלעין אלגייד אלואון אלמצרי במסה ועשר'ן דינארא מצרייה וצארת

אלי גהתי ואבריתה מן נקדהא וזנהא ואבעתה בהא גמיע אלגאריה

אלמדכורה באלבראה מן סאיר אלעיוב במא פוץ לי מאלכהא אלמדכור

ווכלני בה פאקנינא מן מ יצחק אלמדכור בדלך קנין גמור חמור

בכלי הכשר לקנות בו מעכשו' ברצונו בלי אונס כלל בביטול כל מודעי

תנאי אנה תסלם מן מ הלל הנזכר אלמבלג אלמדכור והו כמסה ועשר'ן

דינארא מצדיה ואבאה גמיע אלגארה' אלמסמאה ציא אלמוולדה

אלגנס אלמסיירה עלי ידה למווכלה אלמדכור ואנה צמן לה אלדרך פי

דלך ואקנינא מן מ הלל בר ברבות הנזכר אנה אשתרי אלגאריה אלמדכורה

ותסלמהא ודכל עלי כל עיב עסאה יכון פיהא באטן או טאהר פלמא

נפד אלקנין מן אתנינהמא בגמיע מא נסב אליהמא פיה אלכאמל אלשרוט

בלפט מעכשיו כתבנא וחתמנא ויהבנא למהוי לזכו ולראיה והכל שריר

ובדיר ומהימן ומוחזק וקיים

⁶ Bakınız Ek 1.

⁷ Bakınız Ek 2.

⁸ Bakınız Ek 3.

Belgenin Türkçe çevirisi şu şekildedir;

- 1537 yılının Nisan ayının başında Salı günü, Mısır'da Nil üzerindeki Fustat'ta,
- Efendimiz (büyük hahamımız, neslinde eşsiz ve muhteşem olan, Tanrı onun şanını ve onurunu sonsuza kadar yüceltsin,) Nagid Abraham'ın verdiği yetki ile,
- Şahitlerin eşliğinde-ki bunlar işlemle ilgili belgenin sonunda imzaları bulunanlardır- ,
- Şeyh (yaşlı) İshak (onurlu, yüce, kutsal öğreticimiz) ve Yahuda (İbn al-Massat olarak da bilinen) geldi. Yahuda, Yesua b. Hillel'in (kendisi İbn Zikr olarak bilinir) vekili olarak orada bulunuyordu.
- Yahuda elinde bir köle olduğunu söyledi. Cariye kızın adı Diya'dır ve köle olarak doğmuştur. Bu köle Fustat'tan gelmiştir. Yahuda bana bu cariyeyi satmamı söyledi.
- Sizler bana şahitlik edin ve benden tam bir kinyan olarak kabul edin.
- Şu andan itibaren ben Yesua b. Hillel adına Mısır ölçü birimine göre 25 dinarı (göz kararı tartarak) teslim aldım ve benim tarafıma geçti.
- Diya'nın bütün hakları ve sorumlulukları da bu satış işlemi ile karşı tarafa geçirilmiştir. İlerde oluşabilecek olumsuzluklar noktasında satıcı sorumluluk almadığını beyan etmiştir.
- Yahuda bana vekaletini verdi ben de İshak ile kinyan yaptım.
- İshak, alıcı olan Mr. Berakot'tan 25 dinar olarak zikredilen parayı teslim aldı ve cariyenin bütün haklarını ona sattı ve o yapılan kinyanı onayladı. Mr. Berakot cariyede görünürde veya gizli, olması muhtemel ayıplarla (kusurlarla) birlikte cariyeyi teslim aldığını beyan etti.
- Her iki taraftan da kinyan vuku buldu. İki tarafa atfedilebilecek her şey göz önünde bulunduruldu.
- Anlaşmayı hem yazılı hem de sözlü olarak söyledik. Herşey usulüne uygun olarak yapıldı.
- İshak'ın rızasına uygun olarak yapıldı, şartları ve durumları bozacak bir zorlama olmadı
- Her şey münasip, açık, güvenilir ve kalıcıdır.

3.Satış Belgesinin Değerlendirilmesi

Geniza koleksiyonuna ait yukarıda verilen belgede üzerinde duracağımız hususlar, 1226 yılında gerçekleşen köle satışından yola çıkarak ortaçağda bu ticaretin esas ve usullerini göstermesi noktasında mühimdir. Belgede ilk olarak tarihlendirme dikkatimizi çekmektedir. 1537 yılı olarak verilen tarihin Seleukos⁹ takvimine göre verilmiş olması Yahudilerin kendi aralarında bu takvimi kullandıklarını göstermektedir. Belgenin tarihi miladi 1226 yılına denk gelmektedir.

Belgede Nagid olarak belirtilen kişi Yahudilerin lideri Maimonides'in oğlu Abraham'dır. İsimleri geçen diğer kişiler; alıcı; Mr. Berakot, satıcı; Yesua b. Hillel (İbn Zikr), satıcı vekili Yehuda (İbnü'l-Massat) olarak görülmektedir. Ayrıca Yehuda ile birlikte gelen İshak ve şahitler –ki bu kişilerin isimleri T-S 6J1.7 ve T-S 13J4.2 numaralı belgelerde geçmektedir- Eleazar Kohen ve Japeth b. Adoniyam da satış işlemi sırasında orada bulunmaktadır.

Belgede adı geçen kişilere saygı göstergesi olarak birtakım zaruri övgü sözcükleri kullanılmıştır. Bu söz gruplarının formalite olduğunu ve benzer pek çok belgede de görüldüğünü belirtmemiz gerekir. Öyle ki incelediğimiz belgede tekrarlayan övgü sözleri kısaltmalar ile gösterilmiştir. Bu kısaltmalar övgü içeren kelimelerin baş harflerinin verilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; "ק,ג,כ" kelimesinin harflerinden her biri, övgü amacıyla kullanılan sıfatlara karşılık gelmektedir. כבוד ; saygı, גדול ; büyük ve קדוש ; kutsal, mübarek anlamlarıdır.

Köle olarak getirilen kızın adı metinde "צ'י" şeklindedir. Bu isim Diya veya Ziya olarak okunabilir. İngilizce çevirisinde kelime anlamı "parlak" olarak yazılmıştır (Ackerman, 2011a: 18). Diya'nın köle olarak dünyaya gelmesi konusuna sıklıkla vurgu yapılmaktadır. Belgede "köle olarak doğmuştur" ifadesi " מוולדה " olarak geçmiştir ve kölenin satışını doğrudan etkileyecek bu husus onun statüsünü belli etmek için özellikle yazılmıştır.

⁹ İskenderin generallerinden Seleukos'un düzenlediği ve M.Ö.311 yılında başlayan takvim. (Bakınız: Krakowaki-Stern, 2021: 628)

Diya'nın satış fiyatı olarak 25 dinardır. Ortaçağ şartları dikkate alındığında fiyatlar noktasındaki tutarsızlık araştırmacıların malumudur. Özellikle uzun süren savaşlar, salgın hastalıklar ve kıtlık gibi durumlarda fiyatların ani yükselişi bilinen bir gerçektir. Şartların normal olduğu düşünüldüğünde Diya için belirlenen 25 dinar makul bir meblağdır. Nitekim köle fiyatları ile ilgili bulduğumuz örneklerle kıyaslandığında Diya'nın satış fiyatının ortalama bir fiyat olduğu söylenebilir. Örneğin 1141 yılında satılan Jannan adlı bir köle kızın fiyatı 32 dinardır (Frenkel, 2017: 156). Haziran 1194 tarihli başka bir kayıta da Patana adlı Hintli erkek hizmetçinin, Fustat'ta bir parfümcü tarafından bir bankacıya 19 dinar karşılığında satıldığı ile ilgili bulgulara rastlanmıştır (Goitein, 1999: 133).

Köle kız Diya'nın satışını gerçekleştiren kişi vekil olarak orada hazır bulunmuştur. Yahudilerin Fustat'ı merkez alarak uzak bölgelerle yaptıkları ticari faaliyetler başta olmak üzere basit ticari işlerde de vekillik müessesesini kullandıkları bilinir (Abulafia, 2012: 303). İncelediğimiz belgede de vekil olarak tayin edilen kişinin bu satış için yetkilendirildiği görülmektedir.

Söz konusu belgenin düzenlenmesindeki hassasiyet onun geçerli bir satış belgesi olması arzusuyladır. Nitekim Eyyûbi idaresi altında yaşayan gayrimüslimlerin düzenlediği belgeler İslam mahkemelerinde de geçerli olan kayıtlardır (Ackerman, 2011a: 13).

Belgede sıklıkla geçen en dikkat çekici ifade "kinyan" (קנין) kelimesidir. Sözlük anlamı mülkiyet, zenginlik ve tasarruf olan kinyan, Talmud'da bulunan bir terimdir. Bir nesnenin satış işleminde taahhüdün alıcısına veya onun adına hareket eden vekillere teslim edilmesiyle gerçekleştirilen resmi edinim işlemidir (Melammed, 2016: 233). Evlilik sözleşmelerinde de kinyan terimi ile karşılaşılmaktadır. Kinyan yasal hakların devrini sembolize etmek için kullanılmaktadır (Olszowy-Schlanger, 2003: 264). Söz konusu satış işlemi ile köle kız Diya'nın tüm hakları alıcıya devrolmuş ve bunu resmi olarak ifade etmesi bakımından kinyan yapılmıştır.

Sonuç

Kahire Geniza koleksiyonu, Ortaçağ coğrafyasının en hareketli merkezlerinden birinde tesadüfen bulunan yaklaşık iki yüz bin adet belgeden oluşan, eşine az rastlanır tarihi bir kaynaktır. Bu koleksiyon başta tarih, ekonomi ve sosyoloji gibi alanlar olmak üzere pek çok farklı disiplinden araştırmacıya hizmet edebilecek niteliktedir. Belgelerin geleceğe saklanmak niyetiyle yazılmamış olması onları orijinal ve değerli kılan bir diğer özelliğidir çünkü yazıldığı zamana ait tarafsız, samimi kısacası gerçek bilgileri içermektedir.

Köle Kız Diya'nın 1226 yılında Fustat'ta 25 dinar karşılığında satılmasına ilişkin belgemiz detaylıca incelenmiştir. Makalemizde söz konusu belgeye ait pek çok detaya dikkat çekilmiştir. Özellikle Yahudilerin, Müslüman otoriteler altında sürdürdükleri ticari faaliyetlerinde kendi tarihlendirme sistemlerini kullanmaları, Nagidlerinin varlığı, vekillik müessesesini kullanma şekilleri, kullandıkları övgü ve unvanlar gibi sayabileceğimiz detaylara çalışmamızda yer verilmiştir.

Geniza belgelerinin incelenmesi ve tasnifi ile ilgili yürütülen çalışmalar halihazırda devam etmektedir ve uzun yıllar da süreceğini söylemek mümkündür. Özellikle tarih disiplini açısından bu belgelerin bilinmesi, tanınması ve kullanılması ileride yapılacak çalışmaları daha orijinal kılacaktır.

Kaynakça

Abulafia, D. (2012), *Büyük Deniz Akdeniz'de İnsanlık Tarihi*, (Çev.: G. Çağalı Güven), İstanbul: Alfa Yayınları.

Ackerman, P. I. (2011a), Legal Writing In Medieval Cairo: "Copy" Or "Likeness" in Jewish Documentary Formulae, From A Sacred Source, *Cambridge Genizah Studies*, s. 2-24, V.I, Cambridge.

Ackerman, P. I. (2011b), Contractual Partnerships in the Geniza and the Relationship Between Islamic Law and Practice, *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, s. 646-676, 54/5, Boston: Brill.

Belâzurî, (2013), *Fütûhu'l-Büldân, Ülkelerin Fethi*, (Terc.: M. Fayda), İstanbul: Siyer Yayınları.

- Cohen, M. R. (2013), *Haç ve Hilal Altında Ortaçağ'da Yahudiler*, (Çev.: A. Fehmi), İstanbul: Köprü Yayınları.
- Frenkel, M. (2017), *The Slave Trade In The Geniza Society, Slavery and the Slave Trade In the Eastern Mediterranean (c. 1000–1500 ce)*, Edt. Reuven Amitai and Christoph Cluse, s. 143-163, Belgium: Brepols Publishers.
- Gil, M. (2003), *The Jewish Merchants in the Light of Eleventh-Century Geniza Documents*, *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, s. 273-319, 46/ 3, Boston: Brill.
- Goitein, S. D. (1978), *Urban Housing in Fâtimid and Ayyubid Times (As Illustrated by the Cairo Geniza Documents)*, *Studia Islamica*, 47, s. 5-23, Paris: Maisonneuve&Larose.
- Goitein, S. D. (1999), *A Mediterranean Society: The Jewish Communities of the Arab World as Portrayed in the Documents of the Cairo Geniza I/III*. Los Angeles: Near Eastern Center University of California Press.
- Goitein, S. D. (2015), *Letters of Medieval Jewish Traders*, Princeton: Princeton University Press.
- Golb, N. (1958), *Legal Documents From The Cairo Genizah*, *Jewish Social Studies*, pp. 17-46, 20/ 1, Bloomington: Indiana University Press.
- Johnson, P. (2008), *Yahudi Tarihi*, (Çev.: F. Orman), İstanbul: Pozitif Yayıncılık.
- Kahle, P. E. (1959), *The Cairo Genizah*, New York: Frederick Praeger Publishers.
- Khan, G. (1993), *Arabic Legal And Administrative Documents In The Cambridge Genizah Collections*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Krakowaki, E. Stern, S. (2021), *The Oldest Dated Document of the Cairo Genizah (Halper 331), The Seleucid Era and Sectarian Jewish Calendars*, s. 617-634, 3/31, *JRAS*.
- Melammed, R. L. (2016), *Jewish Women in Muslim Territory in the Middle Ages*, *Clio. Women, Gender, History*, 44, s. 229-241, Editions Belin.
- Olgun, H. (2013), *Yahudilerin Kahire Genizasında Ortaçağ Müslüman Akdeniz Havzasının Saklı Tarihi*, *İslami İlimler Dergisi*, 8/8, s.7-29, İstanbul.
- Tudelalı Benjamin. (2009), *Ortaçağ'da İki Yahudi Seyyahın (Tudela'lı Benjamin ve Ratisbon'lu Petachia) İslam Dünyası Gözlemleri*, (Çev.: N. Arslantaş), İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Wagner, E. M. (2010), *Linguistic Variety of Judaeo Arabic in Letters from the Cairo Genizah*, Boston: Brill.
- Worman, E. J. (1905), *Notes on the Jews in Fustat from Cambridge Genizah Documents*, *The Jewish Quarterly Review*, 18/1, s. 1-39, University of Pennsylvania Press.

Ekler Listesi

Ek 1: T-S 6J1.7

(<https://cudl.lib.cam.ac.uk/search?fileID=TS&keyword=T-S%206J1.7%20&page=1&x=0&y=0> Erişim tarihi 13.04.2022)

Ek 2: T-S 12J4.2

(<https://cudl.lib.cam.ac.uk/search?fileID=TS&keyword=T-S%2012J4.2%20&page=1&x=0&y=0> Erişim tarihi 13.04.2022)

Ek 3: Or. 1080 J273

(<https://cudl.lib.cam.ac.uk/search?fileID=&keyword=Or.1080%20J273&page=1&x=0&y=0> Erişim tarihi 13.04.2022)